

પ્રકરણ :૩ કુકરમુંડા તાલુકાના લોકગીતો. (ગીથે)

દરેક સમાજની પોતાની આગવી સંસ્કૃતિ અને પરંપરા હોય છે. પરંપરાઓના ખભે બેસી વ્યક્તિ મોટો થતો હોય છે. પરંતુ ધીરે-ધીરે પરંપરાઓને બાજુએ રાખી પોતાની જરૂરિયાતો, જીવવાની રીતિ-નીતિ બદલવા લાગે છે. આજે લોકો સંમિશ્રિત સંસ્કૃતિને વણી પોતાની સંસ્કૃતિ અને પરંપરાને ભૂલવા લાગ્યા છે. એમાં પણ જૂના રિવાજે કંઈક કરવાની વાત આવે તો વ્યક્તિ શરમ અનુભવે છે. એવા વખતે આજે લોકસાહિત્યને લેખિતરૂપે જીવંત રાખવા સંશોધકો-સંપાદકો ઘણું કામ કરી રહ્યાં છે. લોકસાહિત્યમાં પણ આદિવાસી લોકસાહિત્ય લેખિત સ્વરૂપે ગતિ પકડી રહ્યું છે. ગુજરાતી લોકસાહિત્યમાં આદિવાસી લોકસાહિત્યએ ઘણી જગ્યા લઈ લીધી છે. આદિવાસી લોકગીતોમાં જોઈએ તો રાજપીપળાના છેલિયાના ગીતો, હોળીના ગીતો, મેવાસના ગીતો, પાલનાં ગીતો વગેરે મળે છે. એમાં પણ લગ્નગીતોનું આગવું મહત્વ રહેલું છે. લોકગીતનું ઉત્તમ અંગ લગ્નગીતો છે.

ઝવેરચંદ મેઘાણી નોંધે છે કે, ‘સર્વ કાવ્યોનું મહાકાવ્ય તે લગ્ન. સર્વ રસનું સાચું ઝરણને જીવનના સર્વ રૂઢિરની ધોરી નસ એ આ લગ્ન. એમાંથી કવિતા જાગી, પણ એ તો સરિતા જેવી લાગી. કોઈ એકાદ બગીચાના નાના જળ જેવી એ નહોતી. એકાદ કોઈ ભણેલ-ગણેલ કે પ્રેમની

પોપટિયા વાણી, ગોખેલ યુગલને સંતોષવા અથવા દેખાડો કરવા માટેની આ રસ શબ્દના અતિરેક ઊભરાતી કવિતા નહોતી. એ તો નાના-મોટાં ને ઊંચા-નીચા તમામ ખેતરોને રેલી જનારી સર્વવ્યાપી કાવ્ય સરીતારૂપે જ રેલી હતી. એ કવિતાએ તો રાયથી રંક સુધી તમામ વરકન્યાને એક જ સરખી રીતે લાગુ પાડી મનઘાર્યા મનોભાવો જગાવે તેવા શબ્દચિત્રો આલેખ્યાં. એ કવિતામાં માતા-પિતા, ભાઈ-બહેન, સાળા-બનેવી, જેઠ-જેઠાણી, નણંદ-સાળી વગેરે સર્વ કુટુંબીઓને સ્થાન મળ્યું.* (ગુજરાતી લોકસાહિત્યમાળા - મણકો-૧, મેઘાણી, પૃ. ૨૩૮) તો લગ્ન પ્રસંગ વિશે જયમલ્લ પરમાર સાહેબ 'શીલવંતી નારીઓ' માં નોંધે છે કે, લગ્ન જેવા સામાજિક પ્રસંગમાં સગાઈ-કંકોત્રીથી માંડીને જાનવિદાય સુધીના વિવિધ પ્રસંગોને અભિવ્યક્ત કરવા ગવાતા ગીતોને લગ્નગીતો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. લગ્નગીતોમાં લોકસંસ્કૃતિનું પ્રતિબિંબ જોવા મળે છે. એમાં યુવાવસ્થાએ પહોંચેલ યુવાન-યુવતિની લગ્નોત્સુક્તા, પ્રિય પાત્રની ઉત્કટ ઝંખનાને યુવાવસ્થાની આરજુ અને અરમાનો જોવા મળે છે. એ લગ્નગીતોમાં વરકન્યાના સૌંદર્યના વર્ણનો, પ્રણયનો ઉલ્લાસ જોવા મળે છે. ઉપરાંત જીવનનું સુમધુર માંગલ્ય પણ પ્રગટે છે. જીવનની ફિલસૂફીના પણ દર્શન થાય છે. લગ્નગીતો એ પરવાનો ઉલ્લાસ અભિવ્યક્ત કરવાનાં મંગલગાન હતા. શંકા-આશંકા, તર્ક-વિતર્ક, ભાવ-અભાવ, જ્ઞાતમાંથી

આજ્ઞાતમાં પ્રવેશ, એવી બધી મનોભૂમિને માનસશાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ ઉકેલતા જઈને જીવનની આકસ્મિક આંચકો ન લાગે અને નરી પાશવતામાં સરી ન પડે એના માટેની એક સાંસ્કારિતા પ્રક્રિયા હતી. લગ્ન એ સમૂહજીવનનો આનંદ બની રહેતો, તેમ એના ગીતોમાં પણ જીવનની ભાવના પ્રગટ થતી તે સમૂહ ઝીલતો તથા ઝીલાવતો.^૫ (શીલવંતી નારીઓ, જયમલ્લ પરમાર, પૃ. ૨૨૨)

આદિવાસી સમાજમાં વિવિધતા ખૂબ જ જોવા મળે છે. એમાં પણ બોલીઓ વિશેષ છે. બાર ગામે બોલી બદલાય એ કહેવત આદિવાસી સમાજને બખૂબી લાગુ પડે છે. થોડા થોડા અંતરે બોલીઓ બદલાય છે. એમાં ગુજરાતમાં વસતા આદિવાસીઓમાં ઘણી બધી બોલીઓ જોવા મળે છે. એમાં પણ દક્ષિણ ગુજરાતમાં બોલીઓની વિશેષતા જોવા મળે છે. વસાવા સમાજમાં જે બોલી બોલાય છે તેમાં આંબઉલી, દેહવાલી, ખાંટલચી વગેરે. એમાં મારા શોધકાર્યમાં કુકરમુંડા તાલુકાના વસાવા સમાજની દેહવાલી બોલીના ગીતો લીધા છે જે નીચે મુજબ છે.

૩.૧ સગાઈના ગીતો (દેજી ગીથે)

વસાવા સમાજમાં ગવાતા સગાઈના ગીતો હવે બહુ જ ઓછા પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. વસાવામાં ગવાતા સગાઈના ગીતોમાં અનોખી રીત છે, સગાઈ એટલે અડધા લગ્ન એવું પણ કહેવામાં આવે છે. વરપક્ષેથી

કન્યાપક્ષ તરફ જતા પહેલા દેજ એટલે કે કન્યાપક્ષે જે કઈ સામાન લઈ જવામાં આવે છે જેમ કે, અમુક નક્કી થયેલ રકમ, કન્યા માટે ઘરેણાં, એક પ્રકારે આવતી ચાંદીની નવ તોલાની ચેન અને એની સાથે એક મંગલસૂત્ર, ડાંગરનો પોટલો, પૂજાનો સામાન, દારૂ વગેરે લઈ જવામાં આવે છે. કન્યાપક્ષે જઈ બંને પક્ષના પંચ ભેગા થઈ હોઈ બધાની વચ્ચે સગાઈ નક્કી થાય છે. જ્યારે વરપક્ષેથી સગાઈ કરવા કન્યાના ગામ તરફ જવા રવાના થતાં હોય ત્યારે સગાઈમાં જે ગામના લોકો નથી આવતા અને રવાના કરવા આવ્યા હોય છે એમને માટે ગીત ગવાય છે જે નીચે મુજબ છે.

ચાલુ પોડયેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા

ચાલુ પોડયેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા

હીઅ રીઅેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા

હીઅ રીઅેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા

ચાલુ પોડયેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા

ચાલુ પોડયેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા

▪ **શબ્દાર્થ:**

ચાલુ પોડયેરા- ચાલવા લાગ્યા

હીઅ – જોવું

આપું- આપણું

ભાયા- વર

લોગ- લોકો

• ભાવાર્થ:

આ ગીતમાં જ્યારે વર તરફથી સૌ કન્યાના ગામ તરફ જવા રવાના થાય છે ત્યારે ગાવામાં આવે છે કે અમે જવા રવાના થયા છીએ અને જે નથી આવતા એ જોઈ રહ્યાં છે ઉમજાવાળા. એવી જ રીતે જ્યારે કન્યાના ગામમાં પોહ્યે છે ત્યારે ગાય છે કે વર તરફના લોકો એ ગીત,
આવી લાગયેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા
આવી લાગયેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા
હીઅ રીએરા પાટુવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા
હીઅ રીએરા પાટુવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા
આવી લાગયેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા
આવી લાગયેરા ઉમજાવાલે શોકીને લોગ આપું ભાયા

▪ શબ્દાર્થ:

આવી લાગયેરા- પહોંચી ગયા

રીએરા- જોઈ રહ્યા

- ભાવાર્થ:

જ્યારે વરપક્ષથી કન્યા પક્ષે જાન લઈને પાટ ગામમાં (વધૂના ગામમાં) પહોંચે છે ત્યારે આ ગીત ગાય છે. વરપક્ષના કન્યાપક્ષે પોહચીને કહે છે કે અમે ઉમજાવાળા આવી ગયા અને તમે પાટવાળા જોવા લાગ્યા છો અમને. (ઉમજા ગામ વરપક્ષનું ગામ છે જ્યારે પાટ ગામ એ કન્યાનું ગામ છે.)

પીપલું પાનુંમે સોગાઈ લીહઉ આખો બેનાં

પાલા પાનુંમે સોગાઈ લેઅદી.

મામા ફૂયુમે સોગાઈ લીહુ આખો બેનાં

પારેજાતિમે સોગાઈ લેઅદી.

ઓવાલી વાલાને સોગાઈ લીહુ આખો બેના

ઝુંપડપટ્ટીમે સોગાઈ લેઅદી.

પીપલું પાનુંમે સોગાઈ લીહઉ આખો બેનાં

પાલા પાનુંમે સોગાઈ લેઅદી.

- શબ્દાર્થ:

પીપલું- પીપળાનું પાન

પાનુંમે – પાન

પાલા – કેસૂડો

લીહઉ - લેવું

બેનાં - વધૂ

પારજાતિ - બીજી જાત

• ભાવાર્થ:

આ ગીત કન્યા તરફથી બહેનો ગાતી હોય છે. જેનો ભાવાર્થ છે, પીપળાના પાનમાં સગાઈ થશે એવું કેતીતી બેન પણ તારી તો ખાંખરાના પાનમાં સગાઈ લીધી. મામા અને ફોઈના છોકરા સાથે સગાઈ થશે એવું કેતીતી પણ તારે તો બીજા સાથે જ સગાઈ ગોઠવી. બંગલાવાળાને ત્યાં સગાઈ થશે એવું કેતીતી પણ તારી સગાઈ તો ઝુંપડામાં થઈ.

એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા

મેરાલી બોહીલે આવતા વારે લાગેરા ભાયા

એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા

મેરાલી કાકીલે આવતા વારે લાગેરા ભાયા

એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા

મેરાલી જીજીલે આવતા વારે લાગેરા ભાયા

એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા

મેરાલી ફૂચીલે આવતા વારે લાગેરા ભાયા

એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા

મેરાલા પાવુંલે આવતા વારે લાગેરા ભાયા
એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા
મેરાલા કાકાલે આવતા વારે લાગેરા ભાયા
એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા
મેરાલા મામલે આવતા વારે લાગેરા ભાયા
એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા
એકુજે ઘેઅડી ગાડેલયા ઊબી રાખેરા ભાયા

▪ શબ્દાર્થ:

એકુજે ઘેઅડી- થોડી વાર

ગાડેલયા – બળદગાડી

મેરાલી – પ્રેમાળ(સ્ત્રી માટે વપરાતો શબ્દ)

મેરાલા -પ્રેમાળ(પુરુષ માટે વપરાતો શબ્દ)

બોહી – બેન

પાવું – ભાઈ

જીજી – માસી

ફૂચી – ફોઈ

કાકા – માસા(દેહવાલી બોલીમાં કાકા અને માસા બંને

માટે કાકા જ શબ્દ વપરાય છે.)

- ભાવાર્થ:

આ ગીતમાં જ્યારે વરપક્ષથી સગાઈ અને લગ્ન બંને માટે જવા નીકળ્યા હોય ત્યારે ગવાઈ છે, જેનો ભાવાર્થ છે, એક ઘડી માટે તમે બળદગાળા અથવા ગાડીને ઊભા રાખો. વરના બેનને, કાકીને, માસીને, ફોઈને તેમજ વરના ભાઈને, બનેવીને, કાકાને, ફુઆને, માસાને આવતા સમય લાગે છે. આ ગીતની ખાસિયત એ છે કે એ સગાઈ અને લગ્ન બંને વખતે ગાઈ શકાય છે.

ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલોકે નાય બાહકારા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલોકે નાય બાહકારા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલોકે નાય યાહકીવા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલોકે નાય યાહકીવા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલોકે નાય પાવુરા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલોકે નાય પાવુરા

- શબ્દાર્થ:

ઓબુલ -જીવાન

પોયરી- છોકરી

વેચી - પરણાવવું

બાહકા - પિતા

યાહકી - માતા

- ભાવાર્થ:

દેહવાલી ભીલી ભાષામાં કહેવાયું છે કે પોતાની જુવાનજોધ છોકરીને પરણાવીને તમને બધાને એટલે કે પરિવારના સભ્યો જેમ કે વધૂના પપ્પા, મમ્મી અને ભાઈને વિચાર આવે છે કે નહીં. તમે સૌ પોતાની દીકરીના દૂર જવાથી દુઃખી થશો કે નહીં. બહેનના લગ્ન થઈ જવાના છે તો ભાઈને દુઃખ લાગશે. આમ આ ગીતમાં કહેવામાં આવ્યું છે.

ચાહકી માયા કીને રોડો મા બેનાં,

ચાહકી ડોઆમે પાય નાએ આવે

બાહકા માયા કીને રોડો મા બેનાં,

બાહકા ડોઆમે પાય નાએ આવે

પાવુ માયા કીને રોડો મા બેનાં,

પાવુ ડોઆમે પાય નાએ આવે

બોહી માયા કીને રોડો મા બેનાં,

બોહી ડોઆમે પાય નાએ આવે

જીજી માયા કીને રોડો મા બેનાં,

જીજી ડોઆમે પાય નાએ આવે.

સોપતી માયા કીને રોડો મા બેનાં,

સોપતી ડોઆમે પાય નાએ આવે.

▪ શબ્દાર્થ:

માયા- આશા

કીને- કરીને

રોડો- રડવું

ડોઆ- આંખો

પાય -પાણી

નાએ -નહીં

સોપતી-સખી

• ભાવાર્થ:

આ ગીત એક વિદાય ગીત છે, પરંતુ સગાઈમાં પણ ગાઈ શકાય છે. ગીતનો ભાવાર્થ કૈંક આમ છે કે, મમ્મીની માયા કરીને રડીશ નહીં વધુ નહીં મમ્મીના આંખમાં આંસુ આવે કે નહીં પપ્પાના. એવી જ રીતે ભાઈની માયા, બેનની માયા, માસીની માયા અને તારી સખીની માયા કરીને રડીશ નહીં એ કોઈની જ આંખોમાં આંસુ નહીં આવે. આવું ગીત ગાઈ ગામની બહેનો પરિવારને રડવા પર મજબૂર કરતી હોય છે.

જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા કેલી વેવાણી નાબો નાક

જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા કેલી વેવાણી નાબો નાક

જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા વિમલા વેવાણી નાબો નાક

જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા વિમલા વેવાણી નાબો નાક

જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા લક્ષુ વેવાણી ટુંકો નાક

લાવા સુરી કાટીયો નાક લક્ષુવેવાણી ટુંકો નાક.

જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા કેલી વેવાણી નાબો નાક

જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા કેલી વેવાણી નાબો નાક

▪ શબ્દાર્થ :

વેવાણી- વેવાણ

બોઠયા – બેસવું

કેલી – કઈ

નાંબો -લાંબુ

સુરી- ચખ્ખુ

કાટીયો – કાપો

▪ ભાવાર્થ:

આ ગીતનો ભાવાર્થ આમ છે કે જોડીમાં બંને વેવાણીઓ બેઠી છે તો એમના બંનેમાંથી કઈ વેવાણીનું લાંબુ નાક છે. અને કઈ વેવાણીનું ટૂંકું નાક છે. જેનું લાંબુ નાક હોય એનું ચખ્ખુ લાવી નાક કાપો. વસાવા સમાજમાં સગાઈ કરવા ગયા હોય ત્યારે બંને વેવાણીઓને અને બંને

વેવાઈઓને સાથે બેસીને કેટલીક વિધી કરવાની હોય છે તો ગાનારી બહેનો ટીખળ કરી આવા ગીત ગાતી હોય છે.

૩.૨ હળદર વાટતી વખતે ગવાતા ગીતો: (પીઠીના ગીતો)

હેલ્દી ચાર વિસે ગાડીમે આવે ભાયા તું ઠેશનુંહી ઊબીરે,

હેલ્દી ચાર વિસે ગાડીમે આવે ભાયા તું ઠેશનુંહી ઊબીરે.

પૂનમ તું માલગાડા ડાચબ્બામે આવો,

નીતુ તું ઠેશનુંહી ઊબીરે.

રસીલા તા માલગાડા ડાચબ્બામે આવે,

દિલપયા તું ઠેશનુંહી ઊબીરે.

હેલ્દી ચાર વિસે ગાડીમે આવે ભાયા તું ઠેશનુંહી ઊબીરે,

હેલ્દી ચાર વિસે ગાડીમે આવે ભાયા તું ઠેશનુંહી ઊબીરે.

▪ શબ્દાર્થ:

હેલ્દી- હળદર

ઠેશનુંહી- સ્ટેશન

ડાચબ્બા-ડબ્બો

ઊબીરે – ઊભા રહેવું

- ભાવાર્થ:

હળદના દિવસે ગવાતા આ ગીતમાં મશ્કરી સાથે ગવાય છે. હળદર ચાર વેસની ગાડીમાં આવશે, વર તું સ્ટેશને ઊભો રહેજે. વધૂ પક્ષે ગાતા વરની બહેનોને સંબોધીને ગવાય છે કે પૂનમ તું માલગાડા ડબ્બામાં આવે તને નીતુ લેવા આવશે. એવી જ રીતે રસીલા તું માલગાડાના ડબ્બામાં આવજે, તને દિલીપ લેવા આવશે.

રોડો માં રોડો માં બેનાં બાહકા કો સોબાવો,

રોડો માં રોડો માં બેનાં બાહકા કો સોબાવો.

હાકાલ ઊઠીની બેનાં હાવકા કો સોબાવો,

હાકાલ ઊઠીની બેનાં હાવકા કો સોબાવો.

રોડો માં રોડો માં બેનાં બાહકા કો સોબાવો,

રોડો માં રોડો માં બેનાં બાહકા કો સોબાવો.

- શબ્દાર્થ:

રોડો- રડવું

માં -નહીં

કો- ઘર

સોબાવો- શોભાવો

હાકાલ - કાલે

હાવકા -સાસરી

- ભાવાર્થ:

પીઠીના દિવસે વધૂને સંબોધી એની સખીઓ ગાય છે કે, રડીશ નહીં બેન આજનો જ દિવસ તું તારા પપ્પાનું ઘર શોભાવી રહી છે, કાલે ઊઠીને હવે કાયમ માટે તું તારું સાસરું શોભાવશે.

નોવે ચોવુંકઉડ્યો માડઉવે, માડઉવે કેઅડા બોનાવ્યો રા મા ભાયા,

નોવે ચોવુંકઉડ્યો માડઉવે, માડઉવે કેઅડા બોનાવ્યો રા મા ભાયા.

નોવે ચોવુંકઉડ્યો માડઉવે, માડઉવે બાહકા બોનાવ્યો રા મા ભાયા.

નોવે ચોવુંકઉડ્યો માડઉવે, માડઉવે બાહકા બોનાવ્યો રા મા ભાયા.

નોવે ચોવુંકઉડ્યો માડઉવે, માડઉવે કેઅડા બોનાવ્યો રા મા ભાયા.

નોવે ચોવુંકઉડ્યો માડઉવે, માડઉવે કેઅડા બોનાવ્યો રા મા ભાયા.

નોવે ચોવુંકઉડ્યો માડઉવે, માડઉવે પાવુ બોનાવ્યો રા મા ભાયા.

નોવે ચોવુંકઉડ્યો માડઉવે, માડઉવે પાવુ બોનાવ્યો રા મા ભાયા.

- શબ્દાર્થ:

ચોવુંકઉડ્યો- ચોક

માડઉવે -માંડવો

કેડા -કોણે

બોનાવ્યો -બનાવ્યો

મા - મારા

- ભાવાર્થ:

મંડપ રોપ્યો હોય એ જોઈને ગામની સ્ત્રીઓ ગાય છે, નવો માંડવો કોણે બનાવ્યો છે, આ માંડવો પખાએ બનાવ્યો છે. નવો માંડવો કોણે બનાવ્યો છે. આ માંડવો ભાઈએ બનાવ્યો છે.

૩.૩. વસાવા સમાજના લગ્ન ગીતો (વોરાડું ગીથે)

પીવલા ચોખા વેરિલેમા બેનાં,

પીવલા ચોખા વેરિલેમા બેનાં.

વોરાડ્યો પાટલો પૂંજી લે માં બેનાં,

વોરાડ્યો પાટલો પૂંજી લે માં બેનાં.

- શબ્દાર્થ:

પીવલા - પીળા

વેરિ - ઢોળવું

વોરાડ -લગન

પાટલો -લગ્નની વિધિ માટેનો પાટલો

- ભાવાર્થ:

વસાવા સમાજમાં પહેલા લગ્નનું નોંતરૂ આપવામાં આવતું ત્યારે ઘરે ઘરે પીળા ચોખા નાખીને સૌ સગાઠ્ઠાલાને બોલાવવામાં

આવે છે. એટલે આ ગીતમાં કહેવાયું છે કે પીળા ચોખા વેરી લે બેનાં(વધૂ).

લગ્નનો પાટલો પૂંજાયો નહી, લગ્નનો પાટલો પૂંજી લે બેનાં(વધૂ).

ઉમજા ગાંવે ખૂબ નાચ દૂર આથો વા બેનાં

ઉમજા ગાંવે ખૂબ નાચ દૂર આથો વા બેનાં

મેરાલો વેતો મામો વેગર્યો આવતો વા બેનાં

મેરાલો વેતો મામો વેગર્યો આવતો વા બેનાં

મેરાલી વેતી ફૂચી વેગરી આવતી વા બેનાં

મેરાલી વેતી ફૂચી વેગરી આવતી વા બેનાં

કોવલી ગાંવે ખૂબ નાચ દૂર આથો વા બેનાં

કોવલી ગાંવે ખૂબ નાચ દૂર આથો વા બેનાં

મેરાલી વેતી જીજી વેગરી આવતી વા બેનાં

મેરાલી વેતી જીજી વેગરી આવતી વા બેનાં

મેરાલો વેતો કાકો વેગર્યો આવતો વા બેના

મેરાલો વેતો કાકો વેગર્યો આવતો વા બેના

ઉમજા ગાંવે ખૂબ નાચ દૂર આથો વા બેનાં

ઉમજા ગાંવે ખૂબ નાચ દૂર આથો વા બેનાં

કોવલી ગાંવે ખૂબ નાચ દૂર આથો વા બેનાં

કોવલી ગાંવે ખૂબ નાચ દૂર આથો વા બેનાં

- શબ્દાર્થ:

ગાંવે-ગામ

વેગરી -સવારે

નાય - નહીં

આથો- હતું

વા - લી

- ભાવાર્થ:

આ ગીત વધૂના ગામની સ્ત્રીઓ તરફથી વધૂના સગાવહાલાં માટે ગાવામાં આવતું ગીત છે. ગીત ગાતા કહેવામાં આવ્યું છે કે, વધૂ તારા મામાનું ગામ ઉમજા દૂર નોહતું મામાને તારા પ્રત્યે પ્રેમ હોત તો વહેલા આવતા. એવી જ રીતે તારા માસીનું ગામ કવલી દૂર નોહતું તારી માસીને તારા પ્રત્યે લગાવ હોત તો લગ્નમાં વહેલા આવતી. તેવી જ રીતે નાલ ગામ દૂર નોહતું તારા પ્રત્યે લગાવ હોત તો તારી ફોધ જલ્દી જ આવતી લગ્નમાં.

ઊબીરીને હેલુદે લાગવો કેડા ભોરૂચે બેનાં (2)

ઊબીરીને હેલુદે લાગવો બાહકા ભોરૂચે બેનાં (2)

ઊબીરીને હેલુદે લાગવો કેડા ભોરૂચે બેનાં (2)

ઊબીરીને હેલુદે લાગવો યાહકી ભોરૂચે બેનાં (2)

ઉબીરીને હેલુદે લાગવો કેડા ભોરૂચે બેનાં (2)

ઉબીરીને હેલુદે લાગવો પાવું ભોરૂચે બેનાં (2)

ઉબીરીને હેલુદે લાગવો કેડા ભોરૂચે બેનાં (2)

ઉબીરીને હેલુદે લાગવો પોજાયું ભોરૂચે બેનાં (2)

ઉબીરીને હેલુદે લાગવો કેડા ભોરૂચે બેનાં (2)

- શબ્દાર્થ:

ઉબીરીની- ઊભા રહીને

હેલુદે- હળદર

કેડા -કોના

ભોરૂચે – ભરોશે

બાહકા – પિતા

ચાહકી- માતા

- ભાવાર્થ:

પીઠી લગાવતી વખતે ગાવામાં આવતું આ ગીત છે. ગીતમાં કહેવાયું છે કે વધૂ (બેનાં) કોના ભરોશે ઊભા રહીને પીઠી લગાવે છે, બેનાં તું તારા પપ્પાના, મમ્મીના, ભાઈના તેમ જ ભાભીના ભરોશે પીઠી લગાવે છે.

ભેલ્યા - ભેલ્યા સોબત્યાના બેનાં બોઠી એખલીજ,

ભેલ્યા- ભેલ્યા સોબત્યાના બેનાં બોઠી એખલીજ.

જોવા પિયા બેનાં જોડે બોહા બેનાં બોઠી એખલીજ,

જોવા પિયા બેનાં જોડે બોહા બેનાં બોઠી એખલીજ.

ભેલ્યા - ભેલ્યા સોબત્યાના બેનાં બોઠી એખલીજ,

ભેલ્યા - ભેલ્યા સોબત્યાના બેનાં બોઠી એખલીજ.

જોવા ગાયત્રી જોડે બોહા બેનાં બોઠી એખલીજ,

જોવા સુરીખા જોડે બોહા બેનાં બોઠી એખલિજે.

ભેલ્યા - ભેલ્યા સોબત્યાના બેનાં બોઠી એખલીજ,

ભેલ્યા - ભેલ્યા સોબત્યાના બેનાં બોઠી એખલીજ.

- શબ્દાર્થ:

ભેલ્યા-જાત ભાત

સોબત્યા- સખીઓ

બોઠી - બેઠી

એખલીજ - એકલી

જોવા - જા

બોહા - બેસવા

જોડે - સાથે

- ભાવાર્થ:

આ ગીતનો ભાવાર્થ કેંક આમ છે કે, કેટલીય સખીઓ હોવા છતાં બેનાં(વધુ) એકલી જ બેઠી છે. જા પ્રિયા બેનાં જોડે બેસવા. જા ગાયત્રી બેનાં જોડે બેસવા, બેનાં એકલી જ બેઠી છે. જા સુરેખા બેનાં જોડે બેસવા, બેનાં એકલી જ બેઠી છે.

ઉંગા જાહલ્યા ડેમૂ ફાટે ગુંદા જોડામે ગુંદાલો હાબુ,

નિશાણે થોવી જાજોવા માં બેનાંવા.

ઉંગા જાહલ્યા ડેમૂ ફાટે ગુંદા જોડામે ગુંદાલો હાબુ

નિશાણે થોવી જાજોવા માં બેનાંવા.

લિજોતો આકડી મુંદિ થોવી જો માં હોના ચેન,

આજને જોડે સૂટીવા માં બેનાવા.

લિજોતો આકડી મુંદિ થોવી જો માં હોના ચેન,

આજને જોડે સૂટીવા માં બેનાવા.

- શબ્દાર્થ:

ઉંગા - નાહવા

જાહયાલા -જતતી

ડેમૂ -ડેમ

ફાટે - ફાટક

ગુંદા જોડામ- એક પ્રકારનું છોડ જે નદીમાં હોય છે.

ગુંદાલો -સુગંધી

હાબુ - સાબુ

નિશાણ -નિશાન

થોવી -મૂકી

લિજો -લઈ

આકડી - આંગળી

મુનદી -વીંટી

હોના -સોનાની

આજને - આજથી

જોડ - મિત્રતા

સૂટી - તૂટી

- ભાવાર્થ:

આપણે બંને સખીઓ નદીમાં દરરોજ નાહવા જતા હતા. ડેમના ફાંટાને ત્યાં આપણે નાહવા જતા. ત્યાં છોડમાં આપણે રોજ સાબુ સંતાડી આવતા. હવે તારા લગ્ન થવા જઈ રહ્યાં છે ત્યારે તું સાબુ મારા માટે નિશાનરૂપે મૂકી જજે. લઈ જજે તારી વીંટી અને મૂકી જજે મારી છે, આજથી આપણી દોસ્તી પણ તૂટી ગઈ.

મોલાવાલે તો હાવકે મોલાવાલે વા બેનાં,

મોલાવાલે તો હાવકે મોલાવાલે વા બેનાં.

મીરચે વેચીને તો હાવકે સાડી લાલે વ બેનાં,

મીરચે વેચીને તો હાવકે સાડી લાલે વ બેનાં.

કાપાસ્યો વેચીને તો હાવકે હાફૂલ લાલે વા બેનાં,

કાપાસ્યો વેચીને તો હાવકે હાફૂલ લાલે વા બેનાં.

મોલાવાલે તો હાવકે મોલાવાલે વા બેનાં,

મોલાવાલે તો હાવકે મોલાવાલે વા બેનાં.

- શબ્દાર્થ:

મોલાવાલે – પિયતવાળા

તો – તારા

હાવકે – સાસરીવાળા

મીરચે -મરચાં

કાપાસ્યો – કાપાસ

હાફૂલ – ચેન

લાલે – લાવ્યા

- ભાવાર્થ:

વધૂના માટે ગાવામાં આવ્યું છે આ ગીતમાં કે, તારા સાસરીવાળા પિયતવાળા છે. મરચા વેચીને તારા સાસરિયાવાળા તારા માટે સાડી લાવ્યા છે. કપાસ વેચીને તારા સાસરિયાવાળા તારા માટે ચેન લાવ્યા છે. પિયાતવાળા તારા સાસરિયાં, પિયતવાળા છે બેનાં. વધૂ માટે લગ્નના ઘરેણાં ખેતીમાંથી પાક નીકળ્યો છે એનાથી લઈ આવ્યા છે એવી વાત આ ગીતમાં ગાનારીઓ ગાઈ છે.

૩.૪. વિદાય ગીતો

તો પાયું પોનારી ચાલીવા યાહકી તો ગોલો હુનો પોડયો વા....

તો પાયું પોનારી ચાલીવા યાહકી તો ગોલો હુનો પોડયો વા

તો માંડા રાંદનારી ચાલીવા યાહકી તો ચૂલો હુનો પોડયો વા....

તો માંડા રાંદનારી ચાલીવા યાહકી તો ચૂલો હુનો પોડયો વા

તો પાત આપનારી ચાલીરા પાવુંહ તો ખેત હુનો પોડયો રા.....

તો પાત આપનારી ચાલીરા પાવુંહ તો ખેત હુનો પોડયો રા

તો પાયું પોનારી ચાલીવા યાહકી તો ગોલો હુનો પોડયો વા.....

તો પાયું પોનારી ચાલીવા યાહકી તો ગોલો હુનો પોડયો વા

- શબ્દાર્થ:

પાયું – પાણી

પોનારી – ભરનારી

ગોલો – માટલું

હુનો – ખાલી

પોડયો – પડયું

માંડા – જમવાનું

રાંદનારી – રાંધનારી

પાત – ખેતરે ભોજન લઈને જવું તે

- ભાવાર્થ :

આ એક વિદાય ગીત છે જેમાં ખૂબ જ કૃષ્ણતા દર્શાવી છે. વધૂના મમ્મીને માટે ગવાતું ગીત છે. ગાનારીઓ ગાઈ છે કે, તારું પાણી ભરનારી ચાલી મમ્મી, તારું માટલું ખાલી જ પડ્યું હવે, જમવાનું બનાવનારી ચાલી તારો ચૂલો સુનો પડ્યો, તારું ભોજન આપનારી ચાલી હવે તારું ખેતર શુનું થઈ ગયું.

આવાકું વોરૂ કોલેજ સિકા મોકલે બેનાં તો બાહકો,

આવાકું વોરૂ કોલેજ સિકા મોકલે બેનાં તો બાહકો.

આવાકું વોરૂ વિજો ગોરજાય ગેહલો બેનાં તો બાહકો,

આવાકું વોરૂ વિજો ગોરજાય ગેહલો બેનાં તો બાહકો.
ખેતીવાડી કામે દેખાવી દેહલો બેનાં તો બાહકો,
ખેતીવાડી કામે દેખાવી દેહલો બેનાં તો બાહકો
આજના કાલે રસ્તો દેખાવી દીવા બેનાં તો બાહકો,
આજના કાલે રસ્તો દેખાવી દીવા બેનાં તો બાહકો.

- શબ્દાર્થ:

આવાકું વોરૂં - આ વર્ષ

સિકા - ભણવા

દેખાવી - બતાવી

દેહલો - દેવું

દીવા - દેશે

- ભાવાર્થ:

આ ગીતનો ભાવાર્થ આવો છે કે, આ વર્ષ તું ભણવા જા કોલેજમાં બેનાં.(વધૂ) આવતા વર્ષથી તને પરણાવી દેશે તારા મમ્મી અને પપ્પા. આ વર્ષે તું ભણે છે એટલે તારા માંગા લઈને આવવાવાળા પણ નહીં આવે. પછી તારા પપ્પા ખેતીના કામમાં લગાડી દેશે. અને પછી તારા મમ્મી અને પપ્પા આજ નહીં તો કાલે રસ્તો બતાવી દેશે. એટલે કે પરણાવી દેશે.

બેનાં તો બાહકા બેને બેને ઓવાલીયા,

કેલ્લી ઓવાલી ઓટલો ચોડું આખો બેનાં.

બેનાં તો બાહકા બેને બેને ઓવાલીયા,

કેલ્લી ઓવાલી ઓટલો ચોડું આખો બેનાં.

બેનાં તો બાહકા બેને બેને ઓવાલીયા,

કેલ્લી ઓવાલી ઓટલો ઉતું આખો બેનાં

- શબ્દાર્થ:

બાહકા- પિતા

ઓવાલીયા- હવેલીઓ

કેલ્લી – કઈ

ઓવાલી – હવેલી

ઉતું – ઉતરું

આખો – કહે

- ભાવાર્થ:

આ ગીતનો ભાવાર્થ કૈંક એમ છે કે, વધૂ તારા પખ્યાને બે-બે ઘર

છે તારે ક્યાં ઘરેથી નિકળી ,ક્યાં ઓટલે જવું એ તારે નક્કી જ ના કરી

શકાય. બંને ઘરના ઓટલેથી ક્યાં ઓટલે ઉતરે એ તારે નક્કી કરવાનું છે.

નીલી અવાલી ઊંચો ઓટો.....

રૂમાલ ઊડી ગેહલી માં બેનાંવા.

નીલી અવાલી ઊંચો ઓટો.....

રૂમાલ ઊડી ગેહલી માં બેનાંવા.

ઉમજાવાલે ઊંચી નજરી નજૂર.....

થોવી રેહલે માં બેનાવા

ઉમજાવાલે ઊંચી નજરી નજૂર.....

થોવી રેહલે માં બેનાવા.

- શબ્દાર્થ:

નીલી – લીલી

અવાલી – હવેલી

ઓટો – ઓટલો

થોવી – મૂકી

- ભાવાર્થ:

આ ગીતનો ભાવાર્થ કઈક આમ છે કે, લીલી હવેલીના ઊંચા ઓટલે રૂમાલ ઊડી ગયેલી બેનાં(વધૂ). ઉમજા ગામવાળા ઊંચી નજર કરી જોઈ રહ્યાતા બેનાં. ઊંચી હવેલી ઊંચો ઓટલે રૂમાલ ઊડી ગયેલી બેનાં. રૂમાલ ઊડે ઉડવા દેજે, સંતાઈ જજે બેનાં. સંતાઈ જવા છતાં તને શોધી જ કાઢી બેનાં.

હેંગલો પૂજા હોદ બેનાં હેંગલો પૂજા હોદેહે,

હેંગલો પૂજા હોદ બેનાં હેંગલો પૂજા હોદેહે
હેંગલો પૂજા હોદ ભાયો હેંગલો પૂજા હોદેહે,
હેંગલો પૂજા હોદ ભાયો હેંગલો પૂજા હોદેહે.
બેનાં તો બાહકો સોબીત હાય હેંગલો પુંજી દીવા
બેનાં તો બાહકો સોબીત હાય હેંગલો પુંજી દીવા.
ભાયા તો કાયનાય કેડો ,કેડો પુંજી દિરા,
ભાયા તો કાયનાય કેડો ,કેડો પુંજી દિરા.
ભાયા તો કાયનાય કેડો ,કાગડો પુંજી દિરા,
ભાયા તો કાયનાય કેડો ,કાગડો પુંજી દિરા.
હેંગલો પૂજા હોદ બેનાં હેંગલો પૂજા હોદેહે,
હેંગલો પૂજા હોદ બેનાં હેંગલો પૂજા હોદેહે.

• શબ્દાર્થ:

હોદે - કહેવું, શોધવું

કાયનાય - કોઈ જ નહીં

કેડો - કોણ

દિરા - દેવું

હોદેહે- શોધવું

સોબીત - છે

- ભાવાર્થ :

હેંગલો (એક પ્રકારનું ઝાડ) જેની પૂજા થાય પછી જ કન્યાને વિદાય આપવામાં આવે છે. એટલે આ ગીતમાં કહેવાયું છે કે, બેનાં(વધૂ) હેંગલોની પૂજા કરવા માંગે છે. કન્યાના પક્ષે તો બધા હાજર છે પૂજી દેશે પણ વરપક્ષે કોણ પૂજશે એવી મશ્કરી કરતું આ ગીત છે.

પાય-પાય કેતો આલે,પાય બીના દેતે બેનાં,

પાય-પાય કેતો આલે,પાય બીના દેતે બેનાં.

વેયું જાયને બાલટી માંગી

બાલટી બીનાહ દેતે ભાયા

પાય-પાય કેતો આલે,પાય બીના દેતે બેનાં,

પાય-પાય કેતો આલે,પાય બીના દેતે બેનાં.

- શબ્દાર્થ:

પાય – પાણી

કેતે – કહેતા

બીના – નહીં

દેતે – આપતા

વેયું -ફૂવો

જાયને – જઈને

બાલટી -ડોલ

બીનાહ -નહીં

- ભાવાર્થ:

કન્યાપક્ષે જાન આવી પહોંચી હોય ત્યારે આ ગીત ગાવામાં આવે છે કે, પાણી -પાણી કરતાં અમે વરપક્ષ તરફના આવ્યા છીએ પણ કોઈ અમને પાણી જ નહીં આપતું. ફૂલે જઈને ડોલ માંગી પણ એ પણ કોઈ આપવા રાજી નહીં. મતલબ કે કોઈ કન્યાપક્ષે અમારી સેવા નથી કરતું એવું આ ગીતમાં દર્શાવાયું છે.

આલે સાલે ઉમજા ગાવું ,આલે સાલે રોંગાલે.

આલે સાલે ઉમજા ગાવું ,આલે સાલે રોંગાલે.

બાંદા સાલાને ખૂટો ઠોકીને,ટાંકા સાલાને કારબાડો.

બાંદા સાલાને ખૂટો ઠોકીને,ટાંકા સાલાને કારબાડો.

આલે સાલે ઉમજા ગાવું ,આલે સાલે રોંગાલે.

આલે સાલે ઉમજા ગાવું ,આલે સાલે રોંગાલે.

- શબ્દાર્થ:

આલે – આવ્યા

સાલે – સાળાઓ

બાંદા – બાંધો

ટાંકા - નાખો

કારબાડો - ઘાંસ

- ભાવાર્થ:

કન્યાપક્ષેથી, આવેલ જાન માટે આ ગીત ગવાય છે. આવ્યા સાલા ઉમજાવાળા આવ્યા સાલા એવું કહેવાય છે, અને આગળ ગાતા કહે છે કે બાંધો સાલાને ખૂંટ જોડે ને નાખો સાલાઓને ઘાંસ.

ઉતવાલ કેરારા ભાયા આપું જાતે ભાભી લેવા,

ઉતવાલ કેરારા ભાયા આપું જાતે ભાભી લેવા.

કામું કાજુ દીહી રા ભાયા આપું જાતે ભાભી લેવા,

કામું કાજુ દીહી રા ભાયા આપું જાતે ભાભી લેવા.

ઉતવાલ કેરારા ભાયા આપું જાતે ભાભી લેવા,

ઉતવાલ કેરારા ભાયા આપું જાતે ભાભી લેવા.

- શબ્દાર્થ :

ઉતવાલ-ઉતાવળ

કેરેરા - કરો

આપું - આપણે

જાતે - જઈએ

કામુંકાજુ- કામકાજ

દીહ - દિવસ

- ભાવાર્થ:

જાન વરના ગામથી નીકળવાની હોય ત્યારે આ ગીત ગાવામાં આવે છે. ગીતમાં કહે છે કે, ઉતાવળ કરો ભાઈઓ અને બહેનો આપણે ભાભી લેવા જઈએ છીએ. આદિવાસી સમાજમાં ઘરમાં અને ખેતીકામનું મહત્વ હોઈ ગીતમાં આગળ ગવાયું છે કે, કામકાજના દિવસો હોવાથી આપણે ભાભીને લેવા માટે જઈએ છીએ.

ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલો કે નાય બાહકારા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલો કે નાય બાહકારા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલો કે નાય યાહકીવા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલો કે નાય યાહકીવા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલો કે નાય પાવુહરા
ઓબુલ પોયરી વેચી ખાદી વિચાર વાલો કે નાય પાવુહરા

- ભાવાર્થ:

દેહવાલી ભીલી ભાષામાં ગવાતા આ ગીતમાં કહેવાયું છે કે પોતાની જુવાનજોધ છોકરીને પરણાવીને તમને બધાને એટલે કે પરિવારમાં બધા જેમ કે વધૂના પપ્પા, વધૂના મમ્મી અને વધૂના ભાઈને વિચાર આવે છે કે નહીં. તમે સૌ પોતાની દીકરીના જવાથી દુખી થશો કે

નહીં. બહેનના લગ્ન થઈ જવાના છે તો ભાઈને દુઃખ લાગશે. આમ આ ગીતમાં કહેવાયું છે.

યાહકી માયા કીને રોડોમાં બેનાં યાહકી ડોઆમે પાય નાય આવે

યાહકી માયા કીને રોડોમાં બેનાં યાહકી ડોઆમે પાય નાય આવે.

બાહકા માયા કીને રોડોમાં બેનાં બાહકા ડોઆમે પાય નાય આવે

બાહકા માયા કીને રોડોમાં બેનાં બાહકા ડોઆમે પાય નાય આવે.

પાવુ માયા કીને રોડોમાં બેનાં પાવુ ડોઆમે પાય નાય આવે

પાવુ માયા કીને રોડોમાં બેનાં પાવુ ડોઆમે પાય નાય આવે.

બોહી માયા કીને રોડોમાં બેનાં બોહી ડોઆમે પાય નાય આવે

બોહી માયા કીને રોડોમાં બેનાં બોહી ડોઆમે પાય નાય આવે.

સોપતી માયા કીને રોડોમાં બેનાં સોપતી ડોઆમે પાય નાય આવે

સોપતી માયા કીને રોડોમાં બેનાં સોપતી ડોઆમે પાય નાય આવે.

- ભાવાર્થ:

આ ગીતનો ભાવાર્થ કઈક આમ છે કે જ્યારે વધૂના મનમાં લાવવા માટે ગામની બહેનો ગીત ગાય છે કે પપ્પાની માયા, મમ્મીની માયા અને ભાઈની માયા અને બહેનની માયા તેમજ સખીની માયા કરીને તુ રડીશ નહીં. આ બધાને યાદ કરીને રડીશ નહીં એ કોઈના પણ આંખમાં આંસુ નહીં આવે.

તો પાયું પોનારી ચાલીવા યાહકી

તો ગોલો હુનો પોડયોવા

તો માંડો રાંદનારી ચાલીવા યાહકી

તો ચૂલે હુની પોડીવા

તો ચોવઠો બાનારી ચાલીવા યાહકી

તો ચોવઠો હુનો પોડયોવા

તો પાયું પોનારી ચાલીવા યાહકી

તો ગોલો હુનો પોડયોવા

- ભાવાર્થ:

ગીતમાં કહેવાયું છે કે વધૂની મમ્મીને સાંભડાવતા ગામના બહેનો ગાય છે કે તારું પાણી ભરનાર ચાલી હવે તારું માટલું ખાલી જ પડ્યું છે, તારું આંગણું વાળનાર તારી દીકરી ચાલી મમ્મી હવે તારું આંગણું સૂનું પડી ગયું, અને છેલ્લે કહે છે કે તારું રાંધનાર ચાલી હવે તારો ચૂલો સુનો પડી ગયો.

૩.૫. હોળી ગીતો: (લોલે)

આદિવાસીઓનો મુખ્ય તહેવાર એટલે હોળી. દક્ષિણ ગુજરાતમાં હોળી અનોખી રીતે ઉજવવામાં આવે છે. એમાં પણ જાત-જાતના નાચગાન સાથે હોળીના તહેવારની ઉજવણી થાય છે. કુકરમુંડા તાલુકામાં વસતા

આદિવાસીઓ આ તહેવારને ઉજવે છે જેમાં ફોળીના પંદર દિવસ પહેલા જ ચાંગિયો ઢોલ વગાડી આખું ગામ નાચતુ હોય છે. લોલે એટલે કે ફોળીના ગીતો ગાઇ બહેનો નાચતી હોય છે. પહેલા કાંડયો (એરંડાની ડાળ) ને રોપી પૂજા કરવામાં આવે છે અને પછી ફોળીના પાંચ દિવસ બાકી હોય ત્યારે ફોળી લેવા જંગલમાં જવામાં આવે છે. ફોળીને બાળવાનાં આગલા દિવસે આખી રાત ગામના લોકો નાચતા હોય છે. આ તહેવારના ગીતો જોઈએ.

ઓલીવા બાંચું લાંબી સેંડી સેન્ડીલે માલ્યો ભવર્યો ફુલે....(૨)

ઓલીવા બાંચું લાંબી સેંડી સેન્ડીલે માલ્યો ભવર્યો ફુલે..(૨)

આખોવા વિચારો ખોલીવા ટાંક્યો,

તેબી નાચ મીલયો ભવર્યો ફુલે,

તેબી નાચ મીલયો ભવર્યો ફુલે..(૨)

ઓલીવા બાંચું લાંબી સેંડી સેન્ડીલે માલ્યો ભવર્યો ફુલે....(૨)

ઓલીવા બાંચું લાંબી સેંડી સેન્ડીલે માલ્યો ભવર્યો ફુલે..(૨)

• શબ્દાર્થ:

ઓલીવા - ફોલીકા

સેન્ડી - ચોટલો

માલ્યો - લગાવ્યું

ભવર્યો - ભમતું

ફૂલ - રબબર

આખોવા - આખું

વિચારો -વ્યારા

ખોલી - શોધવું

તેબી - તો પણ

નાય - નહીં

મીલયો - મળ્યું

- ભાવાર્થ:

હોળીબેનનો લાંબો ચોટલો એમાં ફૂલ લગાવેલું છે. આખું વ્યારા શહેર સોધી લીધું પણ એવું ફૂલ ન મળ્યું. હોળીબેનનો ભમતું ફૂલ આખા વ્યારા શહેરમાં નથી મળ્યું.

ઓલી ઓલિતા બારા મોચના ઓલિયા,

મોંત્યોં ઝૂમકો નોકો રોવાવે ઓલિયા.....(૨)

- શબ્દાર્થ:

મોચના - મહિના

ઓલીયા - ફોલીમા

રોવાવે - રમાડે

- ભાવાર્થ:

બાર મહિનામાં એક વખત આવતી તું ઓલી માં. તને મોત્યો,
ઝૂમકો અને નોકો રમાડે છે.

ચાલરા પોયરા હેડી વાડા

નિસા બોન્દુ વાય-વાય ડોરો,

ચાલરા પોયરા હેડી વાડા

નિસા બોન્દુ વાય-વાય ડોરો.

હેડી વાડતા આથ વાડાયો

નિસા બોન્દુ વાય -વાય ડોરો

હેડી વાડતા આથ વાડાયો

નિસા બોન્દુ વાય -વાય ડોરો.

ચાલરા પોયરા હેડી વાડા

નિસા બોન્દુ વાય-વાય ડોરો,

ચાલરા પોયરા હેડી વાડા

નિસા બોન્દુ વાય-વાય ડોરો.

- શબ્દાર્થ:

ચાલારા – ચાલોરે

પોયરા – છોકરાઓ

હેડી - શેરડી

વાડા - કાપવા

નિસા - નીચા

બોન્દુ - વેલ

વાય - નાના

ડીરો - કુપળો

- ભાવાર્થ:

હોળી સમયે ગવાતું આ ગીત જુદું જ તરી આવે છે. ગીતમાં કહેવાયું છે કે, ચાલો છોકરાઓ આપણે શેરડી કાપવા જઈએ. હવે તો શેરડી મોટી અને કાપણી કરે એ લાયક થઈ ગઈ છે. શેરડી કાપતા-કાપતા હાથ કપાયો છે. નાની નાની વેલીઓના નાના નાના કૂપણો નીકળ્યા છે.

ડોગુંમે દેખું આલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે.

ડોગુંમે દેખું આલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે.

જોડી-જોડી નારાલીએ લાલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે.

જોડી-જોડી નારાલીએ લાલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે.

જોડીજ બોકડે લાલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે

જોડીજ બોકડે લાલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે

ડાલયાના-ખાજૂર લાલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે,

ડાલયાના-ખાજૂર લાલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે
કાય-કાય લેતીજે આલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે
કાય-કાય લેતીજે આલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે
જોડીજે ફકડે લાલીવા તું ઓલિબાય પરદેશુંમે
જોડીજે ફકડે લાલીવા તું ઓલિબાય પરદેશુંમે
ડોગુંમે દેખું આલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે
ડોગુંમે દેખું આલીવા તું ઓલીબાય પરદેશુંમે

- શબ્દાર્થ:

ડોગુંમે – ડુંગર

દેખું – થી

આલીવા – આવી

પરદેશુંમે – પરદેશમાં

નારાલીએ – નાળિયેર

લાલીવા – લઈ આવી

ડાલયા – દાળિયા

ખાજૂર – ખજૂર

કાય – શું

- ભાવાર્થ:

ડુંગરમાંથી આવી તું હોળીબેન પરદેશમાં. સાથે શું-શું લાવી છે તું.
જોડમાં નાળિયેર, ફકડાઓ, ખજૂર, કોપરા, દાળિયા, મમરા, વગેરે લેતી જ
આવી છે.

તોપતી તીયું તોડી જાવુલોરા ઝિંગલામાં ચિડા,

હારા પોયરા માનબી ઉતારી લેજો રે લોલ.

મામા-મામી ઘેર જાવુલોરા ઝિંગલામાં ચિડા

હારા પોયરા માનબી ઉતારી લેજો રે લોલ.

તોપતી તીયું તોડી જાવુલોરા ઝિંગલામાં ચિડા

હારા પોયરા માનબી ઉતારી લેજો રે લોલ.

કાકા-જીજી ઘેર જાવુલોરા ઝિંગલામાં ચિડા

હારા પોયરા માનબી ઉતારી લેજો રે લોલ.

તોપતી તીયું તોડી જાવુલોરા ઝિંગલામાં ચિડા

હારા પોયરા માનબી ઉતારી લેજો રે લોલ.

- શબ્દાર્થ:

તોપતી – તાપી

તીયું - પેલે

તોડી – પાર

જાવુલોરા - જવાનું

ઝિંગલા - નાના

ચીડા - ચકલું

માન - મને

- ભાવાર્થ:

તાપીને સામે કીનારે જવું છે મારા વ્હાલા છોકરા મને પણ નાવડીમાંથી ઉતારી લઈ જજે. મામા અને મામીના ઘરે જવું છે મારા વ્હાલા છોકરા મને પણ લઈ જજે. માસી અને માસાને ત્યાં જવું છે મારા વ્હાલા મને લઈ જજે.

કેહડા દીહ આલી ઓલી રીંગણી ડોલાર્યો ઠાકુરે.

બોહોવા બોહો ઓલીબાય રીંગણી ડોલાર્યો ઠાકુરે,

બોહોવા બોહો ઓલીબાય રીંગણી ડોલાર્યો ઠાકુરે.

- શબ્દાર્થ:

કેહડા - કયા

દીહ - દિવસે

આલી – આવેલી

બોહવા – બેસ

- ભાવાર્થ:

ક્યાં દિવસે આવેલી તું હોળીબેન. બેસ મારી હોળીબેન રીંગણી
ડોલાર્યો ઠાકુરે.

ટોગલ્યો આંબો હાયરા મામા,

તિહપે બોઠો મોરે, તિહપે બોઠો મોરે.

ટોંગે-ટોંગે જાજે મામા,

વિંદી માજે મોરે, વિંદી માજે મોરે.

આંડલે-ચાટલે તોવજે ફૂયુ,

મામો લાવે માહા, મામો લાવે માહા.

ડોવલ્યો રોહો કેજે ફૂયુ,

મામો હોદે રોહો, મામો હોદે રોહો.

ટોગલ્યો આંબો હાયરા મામા,

તિહપે બોઠો મોરે, તિહપે બોઠો મોરે.

- શબ્દાર્થ :

ટોગલ્યો આંબો- નમેલો આંબો

હાયરા – છે

તિહપે - એની પર

બોઠો - બેઠો

ટોંગે - વાંકું

જાજે - જજે

વિંદી - વીંધી

ડોવલ્યો - ડોળું

રોહો - રસ

કેજે - કરજે

ફૂયુ - ફોઈ(મામી)

માહ - માંસ

- ભાવાર્થ:

આપણાં દેશમાં મોરને મારવું એ અપરાધ ગણાય છે પરંતુ આ ગીતમાં ગવાયું છે કે, નમેલો આંબો છે મામા એની પર મોર બેઠો છે. ધીમે ધીમે જજો અને મોરનો શિકાર કરજો. જ્યારે મામીને કહેવામાં આવ્યું છે કે, એકદમ રસવાડું શાક બનાવજો મામી મામા મોરનું માસ લાવે છે.

ઓલી ઓલી કાંડયો તો કાંડયો કેહડો,

ઓલી ઓલી કાંડયો તો કાંડયો કેહડો.

- શબ્દાર્થ :

કાંડયો- ફોળીના પંદર દિવસ પહેલા રોપવામાં આવતી ઝાડની

ડાળખી

કેહડો -કેવો

- ભાવાર્થ:

ફોળીબેનનો કાંડયો(ડાળખી) તારો કાંડયો કેવો? એટલે કે

ફોળીબેનનો જે કાંડયો રોપવામાં આવે છે એ કેવો છે આવું કહી બૂમો મારી મારી લોકો નાચતા હોય છે.

૩.૬. રોડાલી (લોકનાટ્ય સોંગમાં ગવાતા ગીતો)

વસાવા સમાજના લોકગીતોમાં વિશેષ ગીતો એટલે રોડાલી.

કુકરમુંડા તાલુકામાં અને આજુબાજુના વિસ્તારમાં ભજવાતું લોકનાટ્ય એટલે સોંગ. આ સોંગના ગીતો એટલે રોડાલી. જેમ ફિલ્મોમાં ગીતો હોય છે એમ સોંગ ભજવાતા- ભજવાતા ગીતો પણ વચ્ચે આવતા જાય છે. જે આદિવાસીઓની ફૂળદેવી યાહામોગીના ગીતો તેમ જ સોંગ ભજવાતું હોય એ વિષયને લગતા ગીતો પણ હોય છે. જે નીચે મુજબ છે.

પાંચવોડઉવાળા ખેતઉમે કાયમા વિમલ ગોઠારી,

હિયાલી ખેડ ખેડઉવા મા વિમલ ગોઠારી જોડી.

મુનકે પાતુ સીબલી કાયમા રાજૂ ગોઠારા,

હોના માર્ગે ચાલી આવું રાજૂ ગોઠારા જોડા.
તુંલ આવતા દેખીને કાયમા વિમલ ગોઠારી,
આવુંતેવા સોડી ટાંકુંવામા વિમલ ગોઠારી જોડી.
હેલી વોડલી હેલી સાયું કાયમા રાજૂ ગોઠારા,
હેલ્યા- હેલ્યા ગોઠયા કાડો નેરા રાજૂ ગોઠારા જોડા.
પાંચવોડઉવાળા ખેતઉમે કાયમા વિમલ ગોઠારી,
હિયાલી ખેડ ખેડઉવા મા વિમલ ગોઠારી જોડી.

• શબ્દાર્થ:

પાંચવોડઉવાળા – પાંચ વડવાળું

ખેતઉમે – ખેતરમાં

કાયમા – શું મારી

ગોઠારી – વાતોડી

હિયાલી – શિયાળો

ખેડ – ખેડવું

ભાવાર્થ:

પાંચવડવાળા ખેતરે મારી પ્રેમાળ વાતોડી વિમલ હું
શિયાળાના પાક માટેની તૈયારી કરું છું. શિયાળાના પાકની તૈયારી
કરું ને તું પાત(મધ્યાહનનું ભોજન) લેતી આવે. માથે પાત લઈ મારા
વ્હાલા રાજૂ વાતોડા સોનાના માર્ગે ચાલી આવું મારા રાજૂ. પાત

લેતી આવતા જોઈ હું હળ છોડીની મૂકી દઉ મારી વિમલ વાતોડી.
વડલીની નીચે બેસીને રાજ વાતોડ્યા આપણે સુંદર વાતો કરતાં
બેસીસું.

સાતપૂડા દેવરાજમે દેવેગોલે વારો ચાલેહે માં મેરાલી બોહીના,

દેવગોલે વારો ચાલેના હેલી હેલી આબ ચાલેહે માં મેરાલી બોહીના.

હેલી આબે ચાલેહે રીમ-ઝીમ પાંઈ પોડેહે માં મેરાલી બોહીના,

રીમ ઝીમ પાંઈ પોડેહે દેવલોકે હેરા જાહુના માં મેરાલી બોહીના

પીપખુટે ખાંચાયડુંમે જુવા પોરા જાહુના માં મેરાલી બોહીના,

પેન્ડી ઓરી ટાંકજે હોનાજે ઓરી ગોનુંના માં મેરાલી બોહીના.

સાતપૂડા દેવરાજમે દેવેગોલે વારો ચાલેહે માં મેરાલી બોહીના,

દેવગોલે વારો ચાલેના હેલી હેલી આબ ચાલેહે માં મેરાલી બોહીના.

• શબ્દાર્થ:

વારો – પવન

દેવરાજમે – દેવોના રાજમા

ચાલેહે – ચાલે છે.

મેરાલી – પ્રેમાળ

હેલી – ઠંડી

આબ – વાદળ

પાઈ - પાણી

હેરા - જોવા

જાહુ - જઈશું

ખાંચાડઊમે - કોતરડામાં

જુવા - જુવાર

પેન્ડી - ખાટી ભીંડી

ઓરી- લાઇન

ટાંકજે - નાખજે

- ભાવાર્થ:

ગીતમાં કહેવાયું છે કે સાતપૂડાના દેવરાજમાં પવન ચાલે છે. પવન સાથે ઠંડી હવા પણ ચાલે છે. વરસાદી વાદળો પણ આભમાં ચાલે છે. સાથે વરસાદ પણ વરસે છે. આ વરસાદના છાંટાઓ દેવલોકમાં પણ પડે છે તો ત્યાં આપણે જોવા જઈશું મારી બેન. આપણાં ખેતરે જુવાર વાવવા જઈશું અને સાથે ખાટી ભીંડી પણ ચાસમાં નાખીશું. તે સોના જેવી દેખાશે.

ચાલ તોનારી ખેતૂંહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારી હાલ બી પાકી ગીચીહ..

ચાલ તોનારા ખેતૂંહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારા હાલ બી પાકી ગીચીહ...

ચાલ તોનારી ખેતૂહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારી જુવા બી પાકી ગીચીહ..

ચાલ તોનારા ખેતૂહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારા જુવા બી પાકી ગીચીહ...

ચાલ તોનારી ખેતૂહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારી ડોડા બી પાકી ગીચીહ..

ચાલ તોનારા ખેતૂહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારા ડોડા બી પાકી ગીચીહ...

ચાલ તોનારી ખેતૂહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારી વાદલ્યો તોપ તોપયો..

ચાલ તોનારી ખેતૂહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારી આંબા સાંચ બોહજે...

ચાલ તોનારી ખેતૂહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારી હાલ બી પાકી ગીચીહ..

ચાલ તોનારા ખેતૂહી આપું જાતે કાય..

ચાલ તોનારા હાલ બી પાકી ગીચીહ...

- શબ્દાર્થ:

તોનાર- પત્ની

તોનારા- પતિ

હાલ – ડાંગર

જુવા – જુવાર

ડોડા -મકાઈ

તોપ -તડકો

- ભાવાર્થ:

આ ગીતમાં કહેવાયું છે કે ચાલ મારી પત્ની આપણે ખેતરે જઈએ. ડાંગર પાકી ગઈ છે, ડાંગર કાપવા જઈએ. જુવાર પાકી ગઈ છે, જુવાર કાપવા જઈએ. મકાઈ પાકી ગઈ છે મકાઈ તોડવા જઈએ. અને ઉનાળાનો આકરો તાપ છે તો આંબાના ઝાડ નીચે છાંયડામાં બેસીએ.

૩.૭. શ્રમગીતો:

વસાવા સમાજમાં શ્રમગીતોની હવે એ પેઢી જ ગાય છે જે કદાચ છેલ્લી પેઢી હોય. એ પણ હવે ધીમે ધીમે ભુલાતા જઈ રહ્યાં છે. શ્રમગીતો એટલે કામ પર ગવાતા ગીતો. માણસને થાક ન લાગે એટલે માનસિક રીતે સ્વસ્થ રહેવાના ગીતો. વસાવા સમાજના આ ગીતો એટલે શ્રમગીતો જ કહેવાય એ જરૂરી ના પણ હોય કારણ કે હવે શ્રમગીતો જેવો એક અલગ

વિષય જોવા નથી મળતો. કામ કરતાં -કરતાં વસાવા લોકો લગ્નના પણ ગીત ગાતા હોય છે, રોડાલીઓ તો તેમની ગમતી હોય એટલે એ પણ ગાતા હોય છે. તો કેટલાક શ્રમગીતો જોઈએ.

રાનીકાજુલ ડોંગઉમે હેલી હેલી આબ ચાલેહે,

જેઠ મોઈનો લાગી કાય ગિયઓહો માં મેરાલી તોનારી

ખેતી કામે લાગી જાહુના.

રાનીકાજુલ ડોંગઉમે હેલી હેલી આબ ચાલેહે,

જેઠ મોઈનો લાગી કાય ગિયઓહો માં મેરાલી તોનારી

ખેતી કામે લાગી જાહુના.

• શબ્દાર્થ:

નાની કાજુલ - દેવીનું નામ

ડોંગુમે - ડુંગરમાં

હેલી - ઠંડી

આબ - વાદળ

ચાલેહ - ચાલે છે.

મોઈનો - મહિનો

ગિયઓહો - ગયો

તોનારી - ઘરવાળી

જાહુના - જઈશું

• ભાવાર્થ :

આ ગીતમાં કહેવાયું છે કે રાણીકાજલ (આ દેવીની કથામાં દેવોએ વરસાદનું કામ સોંપેલું છે.) ના વાદળમાં ઠંડી-ઠંડી આબ(વાદળ) ચાલે છે. જેઠ મહિનો બેસી ગયો છે ચાલ મારી ઘરવાડી ખેતરના કામમાં લાગી જઈએ. આ સમયે બધા ખેતીની તૈયારીમાં લાગી જતાં હોય છે.

આપું આદિવાસી લોકઉમે જાતી પાતી કાય લોક હાય,

ગુજરાતી સાડી નિસઓવા પૂરી આદિવાસી દેખાહો.

આપું આદિવાસી લોકઉમે જાતી પાતી કાય લોક હાય,

પાંચવાયો લૂગડો ફાનગોવા ખેરી આદિવાસી દેખાહો.

આપું આદિવાસી લોકઉમે જાતી પાતી કાય લોક હાય,

જેહેરીએ સારનીએ પોવોતા ખેરી આદિવાસી દેખાહો.

આપું આદિવાસી લોકઉમે જાતી પાતી કાય લોક હાય,

નાકુમે નાથની પોવોતા ખેરી આદિવાસી દેખાહો.

આપું આદિવાસી લોકઉમે જાતી પાતી કાય લોક હાય,

ગુજરાતી સાડી નિસઓવા પૂરી આદિવાસી દેખાહો.

- શબ્દાર્થ:

આપું – આપણાં

લોક – લોકો

હાય – છે

નિસઓવા – પહેરો

દેખાહો – દેખાય છે.

લૂગડો – કપડું

ફાનગો – ઓઢે

જહરીએ – પગનું ઘરેણું

પોવો – પહેરે

નાકુમ – નાકમાં

નાથની – નથણી

- ભાવાર્થ:

આ ગીતનો અર્થ છે કે આપણાં આદિવાસી જાતમાં જાત ભાતના લોકો છે. ગુજરાતી સાડી પહેરી લે ખરી આદિવાસી દેખાશે. પાંચવાર્યો લૂગડો પહેરી લે પૂરી આદિવાસી દેખાશે. પગના ઘરેણાં અને નાકની નથણી પહેરી લે ખરી આદિવાસી દેખાશે. આપણાં આદિવાસી જાતમાં જાત ભાતના લોકો જોવા મળે છે.

દેવમોગરા જાતરો માં મેરાલી બોહીના

જાહુ જાતરે માં મેરાલી બોહીના

દેવમોગરા જાતરો માં મેરાલા પાવુંના

જાહુ જાતરે માં મેરાલા પાવુંના

દેવમોગરા જાતરો માં મેરાલી બોહીના

જાહુ જાતરે માં મેરાલી બોહીના

- શબ્દાર્થ:

જાતરો – મેળો

મેરાલી -પ્રેમાળ

બોહી – બેન

મેરાલા – પ્રેમાળ

પાવું -ભાઈ

- ભાવાર્થ :

ગીતનો ભાવાર્થ છે કે, દેવમોગરાનો મેળો છે મારી બેન

આપણે દેવમોગરાના મેળામાં જઈશું. એવી જ રીતે બહેન પણ ભાઈ

માટે કહે છે કે આપણે બંને દેવમોગરાના મેળામાં જઈશું.

- **હાલરડાં :**

વસાવા સમાજમાં હાલ ના બરાબર હાલરડાં ગાવામાં આવે છે. આ યુગ એવો છે જ્યાં નવી-નવી ટેકનોલોજી આવી ગઈ છે જેને કારણે બાળકો મોબાઈલ અને ટીવીમાં પોતાનું બાળપણ વિતાવી રહ્યાં છે એવે સમયે હાલરડાં ખૂબ દૂર થઈ ગયેલા જોવા મળે છે. તો વસાવા સમાજ પણ પોતાની ભૂમિ છોડી વેર વિખેર થતો જાય છે. કમાવવાના અર્થે તે શહેરો તરફ સ્થળાંતર કરે છે. આ કારણે બાળકો પણ હાલરડાં શબ્દ પણ જાણતા નથી. હાલ કેટલીક માતાઓ અને બહેનો પોતાના બાળકો અને નાના ભાઈ બહેન સુવડાવવા માટે લગ્ન ગીતોનો ઉપયોગ કરતા હોય છે અથવા રોડાલીઓ ગાવામાં આવે છે. યાયા ડોયચારી બાબો બાજાર્યો,

કાહા રોડો ચિંદ્ર હુંવી જાજેરા.

યાયા ડોયચારી બાબો બાજાર્યો,

કાહા રોડો ચિન્દુ હુંવી જાજેરા.

- **શબ્દાર્થ:**

યાયા – મમ્મી

ડોયચારી – માછલી મારવા જવું.

બાબો – પપ્પા

બાજાર્યો – ખરીદી કરવા જવું.

કાહા – કેમ

રોડો – રડે

હુંવી – ઊઘી

જાજેરા – જજે

- ભાવાર્થ:

આ એકમાત્ર હાલરડું વસાવા સમાજનું બચ્યું છે એ કહેવું પડે. હાલરડાં વસાવા સમાજમાં ના બરાબર જ છે. આ હાલરડામાં કહેવાયું છે કે મમ્મી માછલી મારવા ગઈ છે અને પપ્પા પણ બજારે ગયા છે. તું કેમ રડે છે ચિન્ટુ? ચૂપચાપ સૂઈ જા. એમ નાના બાળકને સુવાડતા જઈ ગીત ગાવામાં આવે છે.

આ પ્રકરણમાં અનેક લગ્નગીતો, શ્રમગીતો, હોળીગીતો અને હાલરડાં મળ્યા છે. જેમાં રોડાલી નામના લોકનાટ્યમાં આવતા ગીતો વિશેષ છે. જેમાં એક લગ્નગીત છે એને સાહિત્યની રીતે તપાસીએ તો એમાં ઉત્પ્રેક્ષા અલંકારના દર્શન થાય છે, નીચે મુજબ છે.

“હારકો જોડો વેતા ઊબી રેજે ભાયા રા.”

એટલે કે સરખું જોડું હોય તો જ ઊભો રહજે ભાયા(વર)

એવા અનેક ઉદાહરણ આપણે જોઈએ તો મોટા ભાગે વર્ણસગાઈ કે વર્ણો વારંવાર આવતા હોય એવા ઘણા ગીતો છે. જેમ કે,

“ ભેલ્યા - ભેલ્યા સોબત્યાના બેનાં બોઠી એખલીજ,

ભેલ્યા- ભેલ્યા સોબત્યાના બેનાં બોઠી એખલીજ.”

“જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા કેલી વેવાણી નાબો નાક

જોડી -જોડી વેવાણીયા બોઠયા કેલી વેવાણી નાબો નાક”

આવા અનેક ગીતો મળે છે. એમાં પણ હાલરડાં જેવા ગીતો હવે લુપ્ત જ થઈ ગયા હોવાથી એક માત્ર હાલરડું રજૂ કર્યું છે. ઉપરાંત બોલીઓ પ્રમાણે ઘણા બધા સરખા ગીતો જોવા મળે છે. જેમ કે ગામીતમાં પણ ગવાતા હોય અને આમબુડામાં પણ ગવાતા હોય છે. થોડા રાગ અને લયમાં ફેરફાર અને શબ્દોમાં પણ ફેરફાર હોય છે. બાકી ક્યાંક ને ક્યાંક સરખા ગીતો જોવા મળે છે. એક રોડાલી ગીતો અલગ તરી આવે છે જે માત્ર લોકનાટ્યમાં ગવાય છે. એ પણ હવે મહારાષ્ટ્ર અને ગુજરાતનાં બોર્ડર પરના વિસ્તારોમાં ચોતરફ ગવાય છે. નંદુરબાર જિલ્લાથી લઈ નર્મદા જિલ્લા અને ભરૂચ સુધી રોડાલીઓ લોકપ્રિય છે.

લગ્નગીતો જોઈએ તો વસાવા સમાજના લગ્નગીતોમાં ખેતીની વાત આવે છે. જ્યારે સગાઈ માટે સાસરીપક્ષેથી જાય

છે ત્યારે પણ ગીત ગાવામાં આવે છે કે ખેતીમાંથી જે કઈ પાક નીકળ્યો છે એમાંથી પાક વહેંચીને તારા માટે ઘરેણાં લાવ્યા છે. એવી જ રીતે જ્યારે વાર વધુના લગ્ન નક્કી થાય ત્યારે વધુના ભાઈ બહેન અને વરના ભાઈ બહેનના નામ લઈ ગીત મૂકવામાં આવે છે. એકબીજાના ભાઈ બહેનના ગીતમાં નામ લઈ ટીખળ કરવામાં આવે છે. જેમાં પીઠીનું ગીત છે.

“પૂનમ તું માલગાડા દાબામએ આવો,

નીતુ તું ઠેશનુહી ઊબીરે.”

આ ગીતમાં પૂનમ અને નીતુ વરની બેન પૂનમ છે જ્યારે નીતુ એ વધુનો ભાઈ છે ને આ ગીત વધુ તરફથી ગાવામાં આવે છે.

આ ઉપરાંત મરસિયા વસાવા સમાજમાં ગાવામાં નથી આવતા. કોઈ મૃત્યુ પામે તો વસાવા સમાજમાં ગાયા(કથા) કરવામાં આવે છે અથવા ભજન ગાવામાં આવે છે. આગળ જોઈએ તો હોળીના ગીતો જે હવે ભૂલાવા લાગ્યા છે. અને હવે પહેલાંની જેમ હોળીના તહેવારનું મહત્વ ઘટતું રહ્યું છે. કેટલાક વિસ્તારોમાં તો હોળીનો તહેવાર બસ ઉજવી નાખવાનો પુરતો જ બની રહ્યો છે તો ગીતો બહુ દુર છે હવે. એવે સમયે આ ગીતો મૂકવા થોડા મુશ્કેલ હતા. પરંતુ હજુ એક એવી પેઢી બચી છે જે બરાબર આ ગીતોને વાગોડે છે જેમના તરફથી ગીતો પ્રાપ્ત થયા.

સંદર્ભ:

- (૧) ગુજરાતી લોકસાહિત્યમાળા – મણકો-૧, મેઘાણી, પૃ. ૨૩૮
- (૨) શીલવંતી નારીઓ, જયમલ્લ પરમાર, પૃ. ૨૨૨

ગીતદાતાઓની યાદી

ક્રમ	નામ	ગામ	ઉંમર	શિક્ષણ
૧.	કોમાબેન શિવાજીભાઈ વળવી	ઉમજા	૪૪	નિરક્ષર
૨.	જેરમાબેન ધનાભાઈ વળવી	ઉમજા	૬૦	નિરક્ષર
૩.	કાદાબેન ભીમસિંગ વસાવે	પીપરીપાડા	૫૬	નિરક્ષર
૪.	સાધનાબેન ફકીરા પરદેશી	ઉમજા	૫૦	દસમું
૫.	સુમાબેન છીડીયાભાઈ વળવી	મોરંબા	૬૦	નિરક્ષર
૬.	બાબિતાબેન શંકરભાઈ વળવી	બેજ	૪૬	પાંચમું
૭.	મેથૂબેન ડુંડાભાઈ વળવી	ઈટવાઈ	૫૪	નિરક્ષર
૮.	પાર્વતીબેન રમેશભાઈ વસાવા	મોરંબા	૬૩	નિરક્ષર
૯.	અનિતાબેન જીવનદાસ વળવી	બેજ	૪૪	નિરક્ષર
૧૦.	ઇલાબેન કાંતિલાલ વસાવા	પીપરીપાડા	૪૦	ત્રીજું
૧૧.	સવિતાબેન દેવીદાસ વળવી	ઝીરીબેડા	૫૫	નિરક્ષર
૧૨.	ગેન્દુબેન હાશ્યાભાઈ વસાવા	મોરંબા	૪૩	ત્રીજું
૧૩.	દુર્ગાબેન કાંતુભાઈ વસાવા	તોરંદા	૪૦	પાંચમું
૧૪.	કુસુમબેન જયંતભાઈ વળવી	રાજપુર	૬૦	નિરક્ષર
૧૫.	સવિતાબેન સુભાષભાઈ વળવી	નેણશેવડી	૫૪	નિરક્ષર
૧૬.	વિમલાબેન અમરસિંગ વળવી	ઉમજા	૫૦	નિરક્ષર
૧૭.	કોકીલાબેન ગજેન્દ્રભાઈ વળવી	આમદા	૫૦	નિરક્ષર
૧૮.	સિંદુબેન માંગાભાઈ વસાવા	બાલંબા	૪૪	નિરક્ષર

૧૯.	સિંદુબેન રવીન્દ્રભાઈ વળવી	વેસગાવ	૬૭	નિરક્ષર
૨૦.	સંગીતાબેન કન્નયા વળવી	કેવડામોવિ	૫૪	નિરક્ષર
૨૧.	મિરાબેન આનંદભાઈ પાડવી	કેવડામોવિ	૬૫	નિરક્ષર
૨૨.	કુંતાબેન માનસિંગભાઈ વળવી	આશાપુર	૭૩	નિરક્ષર
૨૩.	માલતીબેન દિનેશભાઈ વળવી	ડોડવા	૪૦	આઠમું
૨૪.	ઉર્વશી સાગરભાઈ વળવી	મેણપૂર	૪૪	૬સમું
૨૫.	જેવંતીબેન કુંવરસિંગ વળવી	પાનીબારા	૪૫	નિરક્ષર
૨૬.	નમુબેન ફતેસિંગભાઈ પાડવી	મેણપૂર	૫૩	૬સમું
૨૭.	માલતીબેન મંગેશભાઈ વળવી	મોદલા	૩૦	આઠમું
૨૮.	જેવંતીબેન વંતાભાઈ વળવી	બોરીકુંવા	૫૯	નિરક્ષર